

A PÁLYÁZÓ MEGNEVEZÉSE: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
A PÁLYÁZAT CÍME, TÉMÁJA: 1953 – Sztálin halott elnevezésű konferencia
Adatlap azonosító: A2033/N3542
Pályázati azonosító: 208108/00172

Az 1953-as év sorsfordító év. Sztálin halálát és Hruscsov győzelmét követően politikai és társadalmi változások zajlottak a szocialista blokk valamennyi országában. Ez a folyamat hatással volt a világpolitika alakulására is. Magyarországon a sztálinista pártfőtitkár és miniszterelnök, Rákosi Mátyás júliusban történt meglepő leváltása után a miniszterelnökké kinevezett Nagy Imre olyan reformprogramot hirdetett meg, amely messzemenő hatást gyakorolt, és előkészítette az 1956-os forradalmat. A szovjet vezetés alatt álló országokat tekintve szinte ezzel egyidejűleg Kelet-Berlinben kitört az első rendszerellenes felkelés. Jugoszláviában Josip Broz Tito még abban az évben elfoglalta elnöki tisztségét, új lendületet adva az ország Sztálin halála után kiugró kommunista politikájának.

A konferencia célja, hogy áttekintse ezeket a folyamatokat, összefüggéseket keressen, hogy érthetőbbek legyenek azok a változások, amelyek a Szovjetunióban történt politikai fordulat és válság hatott a szovjet blokk országaira is. A történetírásnak a totalitárius paradigma holtpontjáról kibontakozó új fejleményei azt sugallják, hogy a régió múltjának jobb megértése érdekében érdemes megvizsgálni a Sztálin halálát követő politikai, állambiztonsági, társadalmi és kulturális viszonyokat.

1953 – Sztálin halott címmel 2023. október 25-én került megrendezésre az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának éves tudományos konferenciája.

Cseh Gergő Bendegúz, az ÁBTL főigazgatója köszöntőjében a Levéltár közművelődési programjai mellett a szakmai tudományos programok fontosságára is felhívta a figyelmet. Továbbá az egy-egy évszámhoz köthető konferenciasorozat (1949; 1961–1962,–1963; 1971) apropójaként az egyes évekre vonatkozó, a Levéltár őrzésében található dossziék számának ismertetésével támasztotta alá, hogy az 1953-as év a keletkezett iratmennyiség miatt is kiemelt figyelmet érdemel.

A konferencia első előadásában a Szovjetunióban 1953-ban zajlott orvosperek, Sztálin kórtörténete, agonizálása és halálának körülményei kerültek bemutatásra, melyek sok rejtélyt, tisztázatlan kérdést vetnek fel mai napig. Kolontári Attila (NEB) *Sztálin utolsó napjai, betegsége és halála* című előadásának középpontjába Sztálin halálának nyertesei, a régi gárda tagjai (Berija, Hruscsov, Malenkov, Molotov) kerültek, akikre az 1953. március 5-én bekövetkezett fordulópont nélkül valószínűleg koncepciók per várt volna.

Lönhárt Tamás (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) *Az üvegházon kívül. Kolozsvár, 1953.* című előadásában az 1952-ben Marosvásárhely központtal létrejött Magyar Autonóm Tartományból kiszorult Kolozsvárt, az erdélyi magyar értelmiség küzdelmeit, stratégiáit, olykor tragédiáit mutatta be. Az előadás részletesen ismertette a Bolyai Egyetem tisztogatási ügyeit, és középpontba került a *Korunk* című folyóirat 1940-ig tartó életútja is. 1953, mint a *Korunk* újraélesztésének reményteli éve jelent meg az előadásban, melynek újraindítása azonban csak 1957-ben valósulhatott meg.

1953 Kelet-Németország történetében nemcsak Sztálin halálát jelentette, hanem az 1953. június 16-ai keletnémet felkelést is, a kommunista rendszer elleni első népfelkelés évét. Szecsódi Attila (PPKE, doktorandusz) *1953 – Választóvonal. Kelet-német hatalmi harcok a Stasi-iratok tükrében* című előadásában a berlini felkelést az állambiztonság szemszögéből mutatta be, azt a készülődő felkelést, melyet az állambiztonság nem vett észre.

A szovjet hatalmi zóna egyes államainak vizsgálata után a konferencia második szekciójának előadói Magyarország felé fordították a figyelmet. A szekció előadói az 1953. július 4-ei fordulópontot, Nagy Imre parlamenti beszédében ismertetett kormányprogramot különböző szemszögekből elemezték.

Krauhulcsán Zsolt (ÁBTL) *Az 1953. júliusi kormányprogram egy középkáder szemszögéből. Biszku Béla értékelései az „új szakaszról”* című előadásában Biszku Béla Nagy Imre „új szakasz” politikájának híveként rajzolódik ki. Az előadó kiemelte, hogy „1953-54-ben Biszku véletlenül jó oldalon állt és Nagy Imre új irányvonalának egyik védelmezőjévé vált”.

Nagymihály Zoltán (Retörki) *„A fordulat éve?” Az 1953-as magyarországi változások megítélése az emigráció sajtójában* című előadásában azt vizsgálta, hogyan befolyásolta az 1953-as új irányvonal az emigrációs közgondolkodást, középpontba helyezve a Münchenben megjelent *Látóhatárt*. Az előadó az emigrációs sajtó képviselőit három csoportba sorolta: bírálók, kételkedők, és 1953-ban lehetőséget látók.

Takács Tibor (ÁBTL) *Direkt (re)akciók: tsz-ellenes cselekmények Nagy Imre beszéde után* című előadásában egy történelmi pillanatot, Nagy Imre 1953. július 4-ei beszédét vizsgálta a paraszti társadalom szemszögéből. Az előadás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyén keresztül, 10 ügyet vizsgálva mutatta be a július 4-én elhangzott kormányprogramra adott társadalmi reakciókat, a tsz-k feloszlását, az egyéni gazdálkodáshoz való visszatérést, mely a munkáslét elleni lázadásként is értelmezhető.

A konferencia harmadik szekciójának előadásában egyéni sorsok kerültek a vizsgálat középpontjába.

Marschal Adrienn (Retörki) *Elítéltsorsok – Csolnok* című előadásában az 1953-ban meghirdetett amnesztia hatását mutatta be internáltak életútján keresztül.

Vincze Xénia (Görög Intézet) *Magyarországi görögök – 1953* című előadásában az 1953-as évet mint fordulópontra mutatta be a görög emigránsok életében. Fordulóponként értelmezte az 1953-as első repatriálást Görögországban, továbbá a szintén 1953-ban kezdődő Jugoszláviából Magyarországra történő családegyesítéseket.

Szekér Nóra (ÁBTL) *Szövetségi kapitány „kiállítva”. Dietz Károly kitelepítése és 1953-as szabadulása* című előadásában egy klasszikus középosztálybeli, ugyanakkor átlagosnak nem nevezhető egyéni sors történetet mutatott be. Az előadó 1953-at Dietz Károly kálváriájában végpontként határozta meg.

A konferencia negyedik, egyben utolsó szekciójában a történészek és művészek '50-es évekbeli küzdelmei rajzolódtak ki.

Baráth Katalin (Szegedi Tudományegyetem) *150 db szendvics, 115 db dupla fekete, 20 liter ürmös: Magyar Történész Kongresszus, 1953. június 6-13.* című előadásában az 1951 óta folyamatosan tervezett, és csak 1953-ra megvalósult Történész Kongresszust, a tudomány és ideológia összecsapásait mutatta be.

Szabó Noémi (Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre) *Művészet az árnyékban. Az autonóm művészet „túlélési” stratégiái a szocreál (1949-1954) időszakában* címmel az ember, a művész és a szocreál küzdelmeit ismertette.

A Sztálin halálát követő politikai változásokra a magyar filmgyártás gyorsan reagált. Murai András (filmtörténész) *Munkaverseny, osztályharc és történelmi szükségszerűség. A sematizmus utolsó éve a magyar filmgyártásban* című előadásában azt vizsgálta, hogyan hatott 1953 a magyar filmtörténetre, hogyan szorult a sematizmus a háttérbe.

Lengyel Eszter (ÁBTL) a Zárszóban elmondta, hogy 1953. március 5-én 21 óra 50 perckor Sztálin meghalt. Történelmi pillanat, fordulópontra, de nem végpontra. A kommunista diktatúra embertelenségeinek enyhítése megkezdődött, de megszüntetése nem következett be. A diktatúra végpontja évtizedekig váratott még magára.

2023.
10. 25.
1067 Budapest,
Eotvos utca 7.

1953 – Sztálin halott

tudományos konferencia

9:00 / 1. szekció

Ott mi lesz?

(levezető elnök: **Papp István**)

Köszöntő

Cseh Gergő (Benedeküz)
főigazgató, ÁBTL

Kolontári Attila (NEB):
Sztálin utolsó napjai,
betegsége és halála

Lónhárt Tamás (Babes-Bolyai
Tudományegyetem, Kolozsvár):
Az üvegházon kívül.
Kolozsvár, 1953

Szeccsödi Attila
(PPKE, doktorandusz):
1953 – Választóvonal.
Kelet-német hatalmi harcok
a Stasi-iratok tükrében

10:45 / 2. szekció

Itt mi lesz?

(levezető elnök: **Katona Klára**)

Krauhulcsán Zsolt (ÁBTL):
Az 1953. júliusi kormányprogram
egy középkérdés szempontjából.
Biszku Béla értékelései
az „új szakaszról”

Nagy Mihály Zoltán (Retörki):
„A fordulat éve?” Az 1953-as
magyarországi változások
megítélése az emigráció
sajtójában

Takács Tibor (ÁBTL):
Direkt (re)akciók: tsz-ellenes
cselekmények Nagy Imre
beszéde után

12:10 Ebédszünet

13:00 / 3. szekció

Mi lesz velünk?

(levezető elnök: **Pap Péter István**)

Marschal Adrienn (Retörki):
Eltéltorsok – Csolnok

Vincze Xénia (Görög Intézet):
Magyarországi görögök – 1953

Szekér Nóra (ÁBTL):
Szövetségi kapitány „kiáltva”.
Dietz Károly kitelepítése
és 1953-as szabadulása

14:35 / 4. szekció

Mi legyen?

(levezető elnök: **Müller Rolf**)

Baráth Katalin
(Szegedi Tudományegyetem):
150 db szendvics, 115 db dupla
fekete, 20 liter ürmös:
Magyar Történelem Kongresszus,
1953 június 6–13.

Szabó Noémi (Ferenczy Múzeumi
Centrum, Szentendre):
Művészet az ármékban.
Az autonóm művészet „túlélési”
stratégiái a szocreál (1949–1954)
időszakában

Murai András (filmtörténész):
Munkaverseny, osztályharc
és történelmi szükségszerűség.
A szematizmus utolsó éve
a magyar filmgyártásban

Zárzó (Lengyel Eszter)

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

Könyvtárak és Levéltárak Kollégiuma

Pályázati azonosító: 208108/00172

Nyilatkozat

az uniós állami támogatási szabályoknak a Kedvezményezett részére nyújtandó támogatásra történő alkalmazhatóságáról

Alulírott **Dr. Cseh Gergő Bendeguz főigazgató** [pályázó képviselőjére jogosult] a **Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára** [pályázó neve] képviselőjében eljárva kijelentem, hogy az általam megvalósított tevékenység tekintetében az Európai Unió működéséről szóló szerződés 107. cikkének (1) bekezdésében említett **állami támogatás fogalmáról szóló bizottsági közlemény (2016/C 262/01) 34. pontjában meghatározott**, az alábbiakban felsorolt feltétel teljesült:

- **a támogatandó tevékenység nem minősül gazdasági tevékenységnek, az általam benyújtott pályázatba foglalt tevékenységek kapcsán piaci bevételeim nem érik el működési költségek legalább felét.**

Jelen nyilatkozattal kötelezettséget vállalok arra, hogy az általam benyújtott beszámolóban a fenti feltétel teljesülését alátámasztó tényeket, körülményeket és bizonyítékokat helyszíni ellenőrzés esetén rendelkezésre bocsátom, továbbá a pénzügyi elszámolás során a támogatott tevékenységgel kapcsolatban felmerült költségeket jogcímeik szerinti bontásban, részletesen bemutatom.

Kelt: Budapest, 2024. április 9.

.....
pályázó képviselője